

Miroslaw Minkina, Leszek Pawlikowicz

Ewolucja strukturalno-kadrowa aparatu centralnego pionu ogólnego kontrywiadu krajowego Federacji Rosyjskiej w latach 1991–2016

SŁOWA KLUCZOWE:

kontrywiad, służby specjalne, struktury, kadry, Federacja Rosyjska

Wprowadzenie

Wśród relatywnie nielicznych opracowań naukowych odnoszących się w różnym zakresie do rozmaitych aspektów funkcjonowania „nowych”, choć działających już ćwierć wieku, rosyjskich służb specjalnych odpowiedzialnych za sferę bezpieczeństwa wewnętrznego brakuje niewątpliwie prac prezentujących i poddających pogłębionej analizie ewolucję strukturalno-kadrową ich poszczególnych pionów, w tym także pionu kontrywiadu krajowego¹.

1 Spośród monografii i tzw. opracowań zwartych do najbardziej wartościowych (w odniesieniu do „nowych” rosyjskich służb bezpieczeństwa wewnętrznego) można zaliczyć niewątpliwie (w kolejności chronologicznej): M.J. Waller, *Soviet Empire: The KGB in Russia Today*, Boulder 1994; A. Knight, *Spies Without Cloaks: The KGB's Successors*, Princeton 1996 (wyd. polskie: *Szpiedzy bez maski. Spadkobiercy KGB*, Warszawa 2001); A. Grajewski, *Tarcza i miecz. Rosyjskie służby specjalne 1991–1998*, Warszawa 1998; G. Bennett, *The Federal Security Service of the Russian Federation*, Shrivenham March 2000; Tenże, *Vladimir Putin & Russia's Special Services*, Shrivenham August 2002; A. Яровой, *Процвай, КГБ*, Москва 2001; A. Колпакиди, М. Серяков, *Щит и меч. Руководители органов государственной безопасности Московской Руси, Российской империи, Советского Союза и российской Федерации*, Москва-Санкт-Петербург 2002; A. Литвиненко, Ю. Фельштинский, *ФСБ взрывает Россию*, New York 2002; R.D'A. Henderson, *Brassey's International Intelligence Yearbook (2003 Edition)*, New York 2003; А.И. Кол-

Autorzy niniejszego artykułu poza usystematyzowaniem stanu wiedzy w tym zakresie odnoszącego się do wspomnianego pionu działającego w ramach czterech kolejnych formacji organów bezpieczeństwa Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej oraz Federacji Rosyjskiej na poziomach ich central pomiędzy listopadem 1991 r. a wrześniem 2016 r. analizują także jego obecną sytuację kadrową w szerszym kontekście politycznym i społeczno-gospodarczym.

W celu lepszej wizualizacji obejmujących różne aspekty, ale zestandaryzowanych, danych strukturalno-kadrowych oraz ułatwienia zrozumienia ich wzajemnych korelacji posłużono się tabelami, które zamieszczono w aneksie.

Likwidacja „radzieckiego” i utworzenie „rosyjskiego” pionu kontrwywiadu krajowego w ostatnich miesiącach istnienia Związku Radzieckiego

Najważniejszym rezultatem nieudanego „puczu sierpniowego” (19–21 sierpnia 1991 r.) było gwałtowne przyspieszenie i tak już nader dynamicznych przemian polityczno-gospodarczym w – chylącym się ku upadkowi – Związku Radzieckim. Z jednej strony – doprowadziły one do faktycznego, choć jeszcze nieformalnego, przekształcenia się byłych republik radzieckich w samodzielne państwa, z drugiej natomiast – wygenerowały rzeczywistą dwuwładzę w samej Rosji (wówczas jeszcze Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republice Radzieckiej).

Rywalizujące strony: wzmocniony poprzez klęskę puczu obóz Borysa Jelcyna, który reprezentował „eksplodującą nową Rosję” oraz coraz bardziej słabnący obóz Michaiła Gorbaczowa próbujący ocalić cokolwiek z kurczącej się masy spadkowej „implodującego supermocarstwa”

пакиди, *Энциклопедия секретных служб России*, Москва 2004; А. Север, *ФСБ*, Москва 2010; A. Soldatov, I. Borogan. *The New Nobility: The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB*, New York 2010 (wyd. polskie: *KGB/FSB. Władcy Rosji*, Warszawa 2015); E. Lucas, *Deception: The Untold Story of East-West Espionage Today*, New York 2012 (wyd. polskie: *Podstęp. O szpiegach, kłamstwach i o tym, jak Rosja kiwa Zachód*, Warszawa 2014). W tym kontekście warto również wspomnieć o istotnych informacjach (głównie na temat Federalnej Służby Bezpieczeństwa FR) zamieszczanych na portalu internetowym Agentura.ru (studies.agentura.ru/).

Z kolei w opracowaniach poświęconym funkcjonowaniu pionów kontrwywiadu krajowego (cywilnego) oraz kontrwywiadu wojskowego nader pobieżnie potraktowano okres po 1991 r. Zob.: В. Абрамов, *Контрразведка. Щит и меч против Абвера и ЦРУ*, Москва 2006; А. Бондаренко, *Военная контрразведка 1918–2010. История советской и российской военной контрразведки*, Москва 2011.

– w odniesieniu do służb specjalnych miały zdecydowanie odmienne cele. Jelcyń zdynamizował (rozpoczął jeszcze niedługo przed puczem) budowę własnych, „rosyjskich” organów bezpieczeństwa, Gorbaczow z kolei próbował zminimalizować nieuniknione straty wynikające z kluczowej roli odegranej przez (podległy mu *de iure*) Komitet Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR (*Комитет государственной безопасности СССР – КГБ СССР*) w nieudanej próbie zamachu stanu. Planował zatem doprowadzić do jego formalnej likwidacji połączonej z faktycznym podziałem tej instytucji.

Rozwiązanie KGB ZSRR nastąpiło decyzją Rady Państwa ZSRR 22 października 1991 r., a wchodzące w jego skład jednostki organizacyjne rozdzielono pomiędzy trzy odrębne struktury: Centralną Służbę Wywiadu ZSRR (*Центральная Служба Разведки СССР – ЦСР СССР*), Międzyrepublikańską Służbę Bezpieczeństwa ZSRR (*Междуреспубликанская Служба Безопасности СССР – МСБ СССР*) oraz Komitet ds. Ochrony Granicy Państwowej ZSRR (*Комитет по Охране Государственной Границы СССР – КОГГ СССР*)².

Dotychczasowy pion ogólny kontrwywiadu krajowego – 2. Zarząd Główny KGB ZSRR (*2. Главное управление КГБ СССР*) – został zatem przemianowany na Główny Zarząd Kontrwywiadu MSB ZSRR, przy czym wspomnianą nazwę stosowano zamiennie z byłym określeniem „liczebnikowym” (*Главное управление контрразведки [2. Главное управление] МСБ СССР*)³. Jednak niemal dwa miesiące później, w obliczu przesądzonego już rozwiązania Związku Radzieckiego, które zostało uzgodnione w ramach tzw. porozumień białowieskich, zdecydowano o likwidacji z dniem 19 grudnia 1991 r. także Międzyrepublikańskiej Służby Bezpieczeństwa. Jej aktywa włączono *de facto* do struktur – utworzonego w tym samym dniu – „jelcynowskiego” Ministerstwa Bez-

² Постановление Государственного Совета СССР от 22 октября 1991 г. № ГС-8 „О реорганизации органов государственной безопасности”, <http://www.bestpravo.com/sssir/eh-praktika/w7a.htm> (11.07.2016); Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ 1917–1991. Справочник (орг. А. Кокурин, Н. Петров), Москва 2003, s. 179; В. Бакагин, Избавление от КГБ. Время, события, люди, Москва 1992, s. 91–92, 94; G. Bennett, *The Federal Security Service...*, s. 8. Choć formalne zatwierdzenie wspomnianej decyzji przez Prezydenta ZSRR nastąpiło dopiero 28 listopada 1991 r. to jednak wszystkie akty resortowe wydane po 22 października 1991 r. nie były już sygnowane nazwą KGB ZSRR, lecz nazwami nowo powstałych jednostek organizacyjnych (zob. np. tekst protokołu z posiedzenia Rady Koordynacyjnej Międzyrepublikańskiej Służby Bezpieczeństwa z 28 października 1991 r.). Zob. В. Бакагин, *Избавление...*, s. 95, 111–113; Лубянка..., s. 180.

³ В. Абрамов, *Контрразведка...*, s. 224–225.

pieczeństwa i Spraw Wewnętrznych RFSRR (*Министерство безопасности и внутренних дел РСФСР – МБВД РСФСР*)⁴. Tym samym istnienie radzieckiego kontrwywiadu krajowego ostatecznie przeszło do historii (zob. Aneks tab. 1).

Ewolucja struktur pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego aparatu centralnego w rosyjskich służbach specjalnych w latach 1991–2016

Pierwszą w pełni efektywną formacją służb bezpieczeństwa wewnętrznego podległą Jelcynowi była utworzona 26 listopada 1991 r. Agencja Bezpieczeństwa Federalnego RFSRR (*Агентство федеральной безопасности РСФСР – АФБ РСФСР*)⁵, w ramach której zorganizowano niezależny od MSB ZSRR własny pion kontrwywiadu krajowego pod nazwą – Głównego Zarządu Kontrwywiadu AFB RFSRR (*Главное управление контрразведки АФБ РСФСР*)⁶. Przez niemal kolejne cztery tygodnie funkcjonowały zatem równoległe na tym samym terytorium dwie struktury kontrwywiadu cywilnego z podobnymi zadaniami. Dopiero likwidacja obu wraz z jednoczesnym przejściem ich aktywów

⁴ Указ Президента РСФСР от 19 декабря 1991 г. № 289 „Об образовании Министерства безопасности и внутренних дел РСФСР”, http://www.lawrussia.ru/texts/legal_689/doc689a529x136.htm (11.07.2016); Лубянка..., s. 180. Wydane tego samego dnia przez ówczesny Rząd RFSRR postanowienie nr 51 o włączeniu likwidowanej MSB ZSRR w skład AFB RFSRR, która również została wtedy rozwiązana (a jej aktywa także włączono do MBWD RFSRR) – stało się tym samym bezprzedmiotowe. Zob.: А. Север, ФСБ..., s. 13.

⁵ Указ Президента РСФСР от 26 ноября 1991 г. № 233 „О преобразовании Комитета государственной безопасности РСФСР в Агентство федеральной безопасности РСФСР”, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102014289&backlink=1&&nd=102013248> (12.07.2016). Choć w wielu publikacjach podkreśla się, że AFB RFSRR powstała w wyniku przekształcenia powstałej 5 maja 1991 r. KGB RFSRR to jednak w praktyce ta ostatnia nie była jeszcze w stanie skutecznie realizować nałożonych na nią zadań (dopiero od 4 września podporządkowano jej bowiem zarządy KGB krajów i obwodów położonych na terytorium republiki, a zdolność do prowadzenia pracy operacyjnej osiągnięto w listopadzie). Zob. szerzej: L. Pawlikowicz, Tarcza i miecz – od rozkwitu do upadku: podstawowe funkcje, struktury, potencjał kadrowy oraz obsada personalna Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego (przy Radzie Ministrów) ZSRR w latach 1975–1991, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2012, nr 1 (10), s. 52.

⁶ Агентство федеральной безопасности..., <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/613080> (16.07.2016).

przez wspomniane wyżej MBWD RFSRR doprowadziło do zrationalizowania stanu faktycznego. Z uwagi jednak na fakt zakwestionowania przez Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej zbyt rozległego zakresu uprawnień owego „superresortu” w jego miejsce powołano 24 stycznia 1992 r. – Ministerstwo Bezpieczeństwa FR (*Министерство безопасности РФ – МБ РФ*)⁷. W ramach obu ministerstw pion ogólny kontrwywiadu krajowego prowadził działalność jako Zarząd Kontrwywiadu MBWD RFSRR/FR [MB FR] (*Управление контрразведки МБВД РСФСР/РФ [МБ РФ]*)⁸. Mimo że stracił zatem formalnie (w stosunku do AFB RFSRR) status „zarządu głównego” (zob. Aneks tab. 2), jednak dotyczyło to również wszystkich innych pionów tych formacji, które uprzednio posiadały analogiczną rangę.

W rezultacie kolejnej reorganizacji rosyjskich struktur bezpieczeństwa polegającej na przekształceniu 21 grudnia 1993 r. MB FR w Federalną Służbę Kontrwywiadu FR (*Федеральная служба контрразведки РФ – ФСК РФ*) i po zatwierdzeniu kilkanaście dni później jej nowej struktury pion ogólny kontrwywiadu krajowego został rozdzielony na dwa równorzędne, ale niezależne od siebie piony: Zarząd Operacji Kontrwywiadowczych FSK FR (*Управление контрразведывательных операций ФСК РФ*) oraz Zarząd ds. Kontrwywiadowczego Zabezpieczenia Obiektów Strategicznych FSK FR (*Управление контрразведывательного обеспечения стратегических объектов ФСК РФ*)⁹. Ów dualizm strukturalny utrzymał się również po przeprowadzeniu ponownej reformy, w trakcie której w miejsce FSK FR utworzono Federalną Służbę Bezpieczeństwa FR (*Федеральная служба безопасности РФ – ФСБ РФ*)¹⁰.

⁷ Указ Президента РФ от 24 января 1992 г. № 42 „Об образовании Министерства безопасности Российской Федерации”, <http://giod.consultant.ru/files/1234152> (16.07.2016); A. Север, *ФСБ...*, s. 16–19; G. Bennett, *The Federal Security Service...*, s. 9; A. Knight, *Szpiedzy bez maski...*, s. 48–49.

⁸ А. Яровой, *Прощай...*, s. 46.

⁹ Указ Президента России от 21 декабря 1993 г. № 2233 „Об упразднении Министерства безопасности Российской Федерации и создании Федеральной службы контрразведки Российской Федерации” <http://kremlin.ru/events/president/news/46576>, 17.07.2016 r. Strukturę FSK FR służby zatwierdzono jednak dopiero 5 stycznia 1994 r. Zob.: Утверждена Указом Президента РФ от 5 января 1994 г. № 19 структура Федеральной службы контрразведки Российской Федерации, http://www.projects.innovbusiness.ru/pravo/DocumShow_DocumID_48620.html (12.07.2016); A. Север, *ФСБ...*, s. 24–25; G. Bennett, *The Federal Security Service...*, s. 11; A. Grajewski, *Tarcza i miecz...*, s. 63.

¹⁰ Указ Президента России от 23 июня 1995 г. № 633 «О первоочередных мерах по реализации Федерального закона „Об органах федеральной службы безопасности

Unifikacja obu pionów nastąpiła dopiero po pierwszej z trzech reorganizacji FSB, co nastąpiło 22 maja 1997 r. Nowa jednostka przyjęła nazwę Departamentu Kontrwywiadu FSB FR (*Департамент контрразведки ФСБ РФ*)¹¹ i funkcjonowała przez następne 13 miesięcy. Po drugiej, przeprowadzonej 6 lipca 1998 r., formalnie nadal zachowała swą dotychczasową nazwę, ale od tej pory można ją było stosować naprzemiennie z określeniem „liczebnikowym” – 1. Departament FSB FR (*Департамент контрразведки [1. Департамент] ФСБ РФ*)¹². Wreszcie 11 lipca 2004 r., po ostatniej z reorganizacji i zarazem jedynej dokonanej w okresie sprawowania władzy przez Putina, na jego miejsce wprowadzono 1. Służbę FSB FR, także z zamiennym określeniem Służba Kontrwywiadu FSB FR (*1. Служба [Служба контрразведки] ФСБ РФ*)¹³. W tej formule organizacyjnej pion ogólny kontrwywiadu krajowego istnieje do chwili obecnej (zob. Aneks tab. 2, 3 i 4).

W dostępnych źródłach aż do początku bieżącego stulecia brak było jakichkolwiek informacji na temat struktury wewnętrznej wspomnianego pionu (pionów) kontrwywiadu krajowego, poza faktem, że – zgodnie z tradycyjnymi wzorcami ukształtowanymi jeszcze we wczesnych latach funkcjonowania radzieckich organów bezpieczeństwa – dzieliły się one na wydziały (*отделы*)¹⁴. Zapewne także przedmiotowy zakres ich działania nie odbiegał znacząco od zakresu działania poszczególnych wydziałów funkcjonujących w ramach 2. Zarządu Głównego KGB ZSRR w schyłkowym okresie jego istnienia.

в Российской Федерации”», <http://kremlin.ru/acts/bank/7993> (12.07.2016). W tym samym dniu zatwierdzono także strukturę FSB FR, która z nielicznymi wyjątkami, była niemal analogiczna do struktury FSK FR. Por.: Утверждена Указом Президента РФ от 23 июня 1995 г. № 633 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (12.07.2016); А. Север, *ФСБ...*, s. 25–26.

¹¹ Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://kremlin.ru/acts/bank/10967>, 12.07.2016 r.; А. Север, *ФСБ...*, s. 26–27.

¹² Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (16.07.2016); А. Север, *ФСБ...*, s. 27.

¹³ Указ Президента РФ от 11 июля 2004 № 870 „Вопросы Федеральной службы безопасности Российской Федерации”, <http://base.garant.ru/187213> (19.07.2016); А. Север, *ФСБ...*, s. 29–30.

¹⁴ Wskazują na to wyraźnie informacje na temat przebiegu służby niektórych byłych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa wewnętrznego. Zob. np.: Фомин Владимир Васильевич, <http://sroportal.ru/personas/fomin-vladimir-vasilevich> (19.07.2016).

Dopiero na przełomie obu stuleci ujawniono, że w skład istniejącego od lipca 1998 r. Departamentu Kontrwywiadu [1. Departamentu] FSB FR wchodziły również, początkowo, dwa zarządy:

- Zarząd Operacji Kontrwywiadowczych (*Управление контрразведывательных операций*) – odpowiedzialny za realizację przedsięwzięć kontrwywiadowczych;
- Zarząd Wsparcia Informacyjnego Działań Operacyjno-Śledczych (*Управление информационного обеспечения оперативно-розыскной деятельности*) – sprawujący nadzór nad działalnością informacyjno-analityczną.

Dodatkowo po trzech miesiącach, w październiku 1998 r. utworzono kolejny:

- Zarząd Bezpieczeństwa Komputerowego i Informacyjnego (*Управление компьютерной и информационной безопасности*) – koordynujący zagrożenia z zakresu tzw. cyberbezpieczeństwa¹⁵.

Z kolei w skład utworzonej od lipca 2004 r. 1. Służby [Służby Kontrwywiadu] FSB FR wchodzi następujące komórki (o charakterze subpionów):

- Departament Operacji Kontrwywiadowczych (*Департамент контрразведывательных операций*);
- Zarząd Koordynacji i Analiz Działań Kontrwywiadowczych (*Управление координации и анализа контрразведывательной деятельности*);
- Centrum Bezpieczeństwa Informacyjnego (*Центр информационной безопасности*);
- Zarząd Przedsięwzięć Specjalnych (*Управление специальных мероприятий*);
- Zarząd Kontrwywiadu na Obiektach (*Управление контрразведки на объектах*)¹⁶.

¹⁵ Что мы знаем про ФСБ: из досье на спецслужбу [stan na 2002 – przyp. aut.], <http://www.temadnya.ru/spravka/05mar2002/1131.html> (20.07.2016); Agentura.ru: Структура ФСБ [pocz. 2004 – przyp. aut.], <http://archive.ec/Wjrt>, 20.07.2016 r.; Федеральная служба безопасности Российской Федерации: *Интервью с экспертом Управления компьютерной и информационной безопасности ФСБ России Владимиром Непомнящим*, http://www.fsb.ru/fsb/smi/interview/single.html!_print%3Dtrue%26id%3D10342758@fsbSmi.html (25.07.2016).

¹⁶ ПРО ФСБ по состоянию на 2007 г. [fakt. stan na pocz. 2008 – przyp. aut.], <http://www.liveinternet.ru/users/1298624/post103008517> (20.07.2016); Agentura.ru: *Структура ФСБ: Центральный аппарат* [stan na 2012 – przyp. aut.], <http://archive.ec/IYZF> (20.07.2016); Agentura.ru: *Служба контр-разведки ФСБ* [stan na poł. 2015 – przyp. aut.], <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/contr> (20.07.2016).

Trzy pierwsze subpiony są niewątpliwie tożsame z analogicznymi pionami wchodzącymi uprzednio w skład 1. Departamentu FSB FR, choć poza formalną zmianą nazw przynajmniej w przypadku pierwszego z nich nastąpiło też podniesienie jego statusu (z pozycji zarządu na poziom departamentu). Warto ponadto zaznaczyć, iż funkcjonujący formalnie w ramach 1. Służby FSB FR – 3. Departament [Departament Kontrwywiadu Wojskowego] FSB FR (3. Департамент [Департамент военной контрразведки] ФСБ РФ) jest faktycznie całkowicie autonomicznym pionem kontrwywiadu wojskowego podległym w zakresie działań operacyjnych bezpośrednio dyrektorowi FSB FR.

Ewolucja kadr kierowniczych pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego aparatu centralnego w rosyjskich służbach specjalnych w latach 1991–2016

W okresie od listopada 1991 r. do lipca 2004 r. na czele pionu (pomiędzy styczniem 1994 a majem 1997 – dwóch pionów) kontrwywiadu krajowego funkcjonujących w ramach kolejnych formacji organów bezpieczeństwa wewnętrznego (AFB RFSRR, MBWD RFSRR/FR, MB FR, FSK FR i FSB FR) – stali naczelnicy, a od lipca 2004 r. do chwili obecnej (w ramach FSB FR) – kierownicy¹⁷.

Ogółem w ciągu minionego ćwierćwiecza wspomnianym pionem (pionami) kierowało co najmniej ośmiu wyższych oficerów, przy czym w oparciu o tzw. źródła otwarte udało zidentyfikować tożsamość siedmiu z nich (zob. Aneks tab. 2, 3 i 4). Zdecydowanie najdłużej funkcję tę pełnił Oleg Syromołotow (14 lat i osiem miesięcy), następnie Walerij Pieczenkin (cztery lata i 10 miesięcy) oraz Wiktor Zorin (trzy lata i trzy miesiące). Z kolei najkrócej stanowisko to sprawowali: Jurij Cziczelow (niecały miesiąc) i Władimir Kliszyn (niemal pół roku). Średni okres kierowania pionem (pionami) kontrwywiadu krajowego wynosił trzy lata i 10 miesięcy. Tylko dwóm naczelnikom/kierownikom (ze względu na wyjątkowo długi okres pełnienia funkcji przez wspomnianego wyżej Syromołotowa) udało się go przekroczyć (drugim był – także wymieniony już – Zorin).

¹⁷ Na taką tytułaturę wskazują nie tylko artykuły w rosyjskiej prasie, ale także liczne odnośniki oraz odrębne strony na portalu internetowym Agentura.ru poświęcone wszystkim szefom owych służb nominowanym od 2004 r.

Przed nominacją zaledwie jeden posiadał doświadczenie w zarządzaniu pracą kontrwywiadowczą na poziomie centrali (Syromołotow), jeden pełnił służbę w innych pionach aparatu centralnego organów bezpieczeństwa wewnętrznego (Zorin), dwóch awansowało bezpośrednio (Cziczelow, Pieczenkin), a jeden pośrednio (Walentin Soboliew) z poziomu naczelników zarządów obwodowych, jeszcze inny natomiast (Władisław Mienszikow) przeszedł z pozycji naczelnika służby zewnętrznej (Głównego Zarządu Programów Specjalnych Prezydenta FR [*Главное управление специальных программ президента Российской Федерации – ГУСП*]) po uprzednim 19-letnim okresie pracy na stanowiskach kierowniczych w innych instytucjach i przedsiębiorstwach państwowych. Ich przeciętny wiek w chwili nominacji wynosił 52 lata. Było to trzy lata mniej od średniej wieku dwóch ostatnich naczelników kontrwywiadu krajowego – KGB ZSRR i MSB ZSRR (zob. Aneks tab. 1, 2, 3 i 4). Do najstarszych należeli: Kliszyn (58 lat), Pieczenkin (równe 56 lat) i Mienszikow (niemal 56 lat), a najmłodszych: Syromołotow oraz Soboliew (obaj w momencie mianowania liczyli ponad 47 lat).

Najwyższą rangą osiągniętą w trakcie pełnienia przez nich funkcji naczelnika/kierownika pionu kontrwywiadu krajowego był stopień generała armii uzyskany przez Syromołotowa w lutym 2007 r. Była to zarazem najwyższa ranga, jaką kiedykolwiek przyznano jakiemukolwiek oficerowi kierującego wspomnianym pionem począwszy od 1917 r.¹⁸ Stopnia generała-pułkownika dosłużyło się z kolei na tym stanowisku trzech oficerów (Zorin, Pieczenkin oraz Soboliew), generała-lejtnanta – jeden (Mienszikow), a generała-majora – dwóch (Cziczelow, Kliszyn). Jeden z nich (Cziczelow) awansował jeszcze na wyższy stopień (generała-lejtnanta) na kolejnych etapach kariery w rosyjskich organach policji podatkowej (zob. Aneks tab. 2, 3 i 4).

Zróznicowana był również pozycja poszczególnych naczelników/kierowników pionu (pionów) w ramach czterech wyżej wymienionych formacji organów bezpieczeństwa wewnętrznego. Trzech (Soboliew, Pieczenkin i Syromołotow) kumulowało bowiem w niektórych okresach – obok wspomnianej funkcji – jednocześnie stanowisko zastępcy dyrektora całej formacji (we wszystkich przypadkach była to FSB FR). Ponadto w późniejszym czasie dwóch (Zorina oraz Soboliewa) nominowano na fotel 1. zastępcy szefa tejże (wymienionej już FSB FR), jeden (Zorin) został awansowany na szefa innej służby specjalnej (GUSP), kolejny (Cziczelow) na zastępcę dyrektora formacji policyjnej (Federalnej Służby

¹⁸ В. Абрамов, *Контрразведка...*, s. 15–19, 241–272.

Policji Podatkowej FR [*Федеральная служба налоговой полиции Российской Федерации – ФСНП России*]), natomiast jeszcze inny (Syromołotow) objął stanowisko zastępcy ministra spraw zagranicznych ds. walki z terroryzmem (zob. Aneks tab. 2, 3 i 4).

Na funkcjonowanie pionu kontrwywiadu krajowego nader istotny wpływ wywierało również otoczenie polityczne. Należy bowiem zauważyć, że w okresie sprawowania władzy przez prezydenta Jelcyna (1991–1999) aż pięciokrotnie nominowano jego kolejnych naczelników (Cziczelową, Kliszyna, Zorina, Soboliewa oraz Pieczenkina), podczas gdy za czasów jego następcy – Putina (2000–2016) – analogiczne zmiany miały miejsce zaledwie dwukrotnie (powołano jedynie Syromołotowa i Mienszikowa). Było to odzwierciedleniem permanentnego braku stabilności politycznej tak charakterystycznych dla rządów pierwszego, i postępującej stabilizacji (choć wyraźnie zmierzającej ku autorytaryzmowi) – kojarzonej z drugim. Częste zmiany premierów, ministrów oraz szefów organów centralnych, reorganizacje rozmaitych ministerstw i instytucji, jak również ciągła rotacja na średnich szczeblach aparatu władzy w latach 90. XX w. stały się także udziałem rosyjskich organów bezpieczeństwa wewnętrznego, co w rezultacie – odbijało się negatywnie na ich efektywności działania. Po przeprowadzeniu – w ciągu pierwszego roku po objęciu urzędu prezydenta przez Putina – dość rozległych czyszek na kluczowych stanowiskach wewnątrz FSB (w tym również w ramach pionu kontrwywiadu krajowego) karuzela zmian kadrowych w kolejnych latach zdecydowanie wyhamowała. Zwłaszcza po reorganizacji dokonanej w lipcu 2004 r. można mówić nie tylko o daleko posuniętej stabilizacji kadrowej na szczytach rosyjskich służb, ale nawet o pewnej stagnacji. Ta swoista „złota” dekada została zakończona wraz z wybuchem kryzysu na Ukrainie. Od ponad roku ponownie jesteśmy świadkami kolejnej fali zmian personalnych, przy czym wydaje się, że wynikają one z rosnącej niepewności Putina co do lojalności jego dawniejszych nominatów w warunkach gwałtownie zaostrzającej się sytuacji politycznej (zewnętrznej i wewnętrznej), która – w związku z drastycznymi spadkami cen ropy naftowej i gazu, jak również przeciągającymi się sankcjami gospodarczymi państw zachodnich – może doprowadzić nie tylko do dawno nie widzianej otwartej krytyki władz, ale także pojawienia się masowych protestów społecznych. Byłyby one poważnym wyzwaniem dla niekwestionowanej dotąd pozycji obecnego włodarza Kremla. Dlatego próbując odwrócić uwagę rosyjskiego społeczeństwa od wyraźnie spadającego poziomu życia (w sytuacji dysponowania przez rządzących coraz słabszymi instrumentami ekonomicznymi) świadomie rozkręca atmosferę „zagrożenia wojennego”, co pozwoliłoby mu na traktowanie wszel-

kich wyrazów niezadowolenia nie jako formalnie dopuszczalnych przez prawo form krytyki politycznej, ale niemal jako zdrady państwa. Stąd na „obecnym etapie walki” Putin prawdopodobnie uznał za konieczne zastąpienie dotychczasowych – bardziej doświadczonych i lepiej przygotowanych – „technokratycznych czekistów” epoki wczesnego i dojrzałego okresu swych rządów – „czekistowskimi janczarami” nawiązującymi do epoki „neo-samodzierżawia”. Tę tendencję zdają się potwierdzać słowa rosyjskiego prezydenta, które – według niektórych środków masowego przekazu – miały być wypowiedziane do, pochodzącego z Leningradu (co od 15 lat stało się nieformalną „przepustką” do kariery), Władysława Mienszikowa przy okazji jego nominacji na kierownika 1. Służby FSB FR: „...ożywić ducha kontrwywiadu...”¹⁹.

W tym kontekście mniejsze znaczenie mają spekulacje na temat powiązań polityczno-personalnych poszczególnych naczelników/kierowników kontrwywiadu krajowego. W okresie jelicynowskim podlegali oni bowiem zbyt szybkiej rotacji, natomiast od 2000 r. musieli i tak cieszyć się osobistym zaufaniem samego Putina, nie tylko ze względu na kluczową rolę odgrywaną przez FSB w systemie nadzoru i kontroli sprawowanym przez tę służbę nad całą Federacją Rosyjską, ale także z uwagi na znaczenie przywiązywane przez obecnego prezydenta do wymogu bardziej personalnej (wobec Putina osobiście) niż urzędniczej (wobec urzędu prezydenta) lojalności od mianowanych przez siebie funkcjonariuszy aparatu władzy²⁰.

Spośród naczelników jednostek organizacyjnych niższego szczebla wchodzących w skład pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego udało się zidentyfikować ośmiu kierujących pomiędzy 1998 r. a 2016 r. ogółem trzema subpionami: operacji kontrwywiadowczych, koordynacji i analiz kontrwywiadowczych oraz ochrony informacji cyfrowych (zob. Aneks tab. 5, 6 i 7). Niemal wszyscy (w przypadku jednego nie udało się usta-

¹⁹ Meduza: A. Солдатов, *Что означают кадровые перестановки в ФСБ? Отвечает эксперт по силовым структурам*, 20.06.2016, <https://meduza.io/feature/2016/06/20/chto-oznachayut-kadroye-perestanovki-v-fsb> (27.07.2016).

²⁰ Według spekulacji niektórych rosyjskich mediów Mienszikow miał być uważany za zaufanego człowieka Siergieja Iwanowa – byłego ministra obrony, wicepremiera, a do niedawna także kierownika Administracji Prezydenta FR. Brakuje jednak sygnałów, że niedawna (z 12 sierpnia 2016 r.) dymisja Iwanowa dokonana przez Putina mogła w jakikolwiek sposób wpłynąć na osłabienie pozycji obecnego kierownika 1. Służby FSB FR. Trudno sobie wyobrazić pozostawanie na tak newralgicznym stanowisku kogokolwiek, kto nie cieszyłby się zaufaniem obecnego prezydenta. Zob.: *Службу контрразведки ФСБ возглавил Владислав Меньщиков*, <https://cont.ws/post/81639> (19.07.2016).

lić rangi) pełniący wówczas w nich służbę posiadali stopnie generalskie, w tym dwóch – generała-pułkownika (Michaił Nieczajew) i wiceadmirała (Aleksandr Roszupkin), czterech – generała-lejtnanta (Nikołaj Wołobujew, Andriej Rucziew, Boris Mirosznikow oraz Władimir Skorik), a jeden – generała-majora (Andriej Gierasimow). Średnio piastowali oni stanowiska przez cztery i pół roku, przy czym najdłużej kierowali podległymi im jednostkami: Roszupkin (ponad dziewięć lat), Skorik (ok. siedmiu lat) oraz Gierasimow (ok. sześciu lat), najkrócej natomiast: Rucziew i Matrosow (po ok. dwa lata). Spośród czterech, których wcześniejszą karierę udało się częściowo ustalić: dwóch (Wołobujew oraz Mirosznikow) służyło uprzednio na innych stanowiskach w ramach pionu kontrwywiadu krajowego aparatu centralnego, jeden w innym pionie centrali (Gierasimow), a kolejny (Rucziew) w jednym z obwodowych zarządów organów bezpieczeństwa. W późniejszym czasie ostatni z nich (wspomniany Rucziew) awansował na naczelnika – nader prestiżowego (zwłaszcza w okresie sprawowania władzy przez Putina) – Zarządu FSB FR ds. Sankt Petersburga i Obwodu Leningradzkiego, inny natomiast (Gierasimow) przeszedł do konkurencyjnego i raczej nie cieszącego się zbyt dużą popularnością w szeregach funkcjonariuszy FSB FR resortu – Ministerstwa Spraw Wewnętrznych FR (zob. Aneks tab. 5, 6 i 7).

Wnioski

Od chwili upadku „puczu sierpniowego” pion ogólny kontrwywiad krajowego aparatu centralnego „nowych” rosyjskich służb specjalnych przeszedł liczne przeobrażenia. W tym czasie poddano go aż ośmiu reorganizacjom oraz kierowało nim co najmniej tyluż naczelników i kierowników. Niemal wszystkich tych zmian dokonano jednak za czasów sprawowania władzy przez Jelcyna (do końca 1999 r. przeprowadzono siedem reorganizacji i wymieniono taką samą liczbę „szefów”), natomiast w okresie putinowskim, a w szczególności pomiędzy lipcem 2004 r. a lutym 2014 r. nastąpiła daleko idąca stabilizacja strukturalno-kadrowa (jedna reorganizacja i jedna wymiana „szefa”). Ostatnie zmiany kadrowe są wynikiem nie tylko zaostrzającej się sytuacji politycznej w sferze międzynarodowej i wewnętrznej, lecz także próbą stworzenia nowego standardu bezwzględnie lojalnego „czekisty” gotowego na podjęcie „nadzwyczajnych wyzwań” spodziewanych w najbliższej przyszłości.

STRESZCZENIE

Autorzy niniejszego artykułu podjęli się zadania usystematyzowania stanu wiedzy w zakresie odnoszącym się do zmian organizacyjnych i personalnych przeprowadzonych w ostatnim ćwierćwieczu w ramach pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego na poziomie centrali w „nowych” rosyjskich służbach specjalnych – począwszy od Agencji Bezpieczeństwa Federalnego RFSRR, a skończywszy na Federalnej Służbie Bezpieczeństwa FR. A zatem cezura czasowa przedmiotowego artykułu obejmuje okres pomiędzy listopadem 1991 a wrześniem 2016. Analizują także jego obecną sytuację kadrową w szerszym kontekście politycznym i społeczno-gospodarczym stawiając ponadto prognozy co do kierunków jej rozwoju w przyszłości.

Miroslaw Minkina, Leszek Pawlikowicz

STRUCTURAL AND PERSONNEL EVOLUTION OF THE CENTRAL APPARATUS OF THE GENERAL DIVISION OF THE NATIONAL COUNTERINTELLIGENCE OF THE RUSSIAN FEDERATION IN THE YEARS 1991–2016

The authors of this article have taken on the task of systematizing a knowledge in the field relating to organizational and personal changes carried out in the last quarter of the section of the overall national counterintelligence at the headquarters level in the „new „ Russian special services – from the Federal Agency for Security of the RSFSR to creation and development of the Federal Security Service of the Russian Federation And therefore the span of the research covers the period between November 1991 and September 2016. They have also analysed the human resources capabilities in the broader context of the political and socio – economic circumstances and provided forecasts as to the direction of its future development.

KEY WORDS: *counterintelligence, special services, structure, personnel, Russian Federation*

Bibliografia

- Абрамов В., *Контрразведка. Щит и меч против Абвера и ЦРУ*, Москва 2006.
- Агентство федеральной безопасности РСФСР, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/613080> (12.07.2016).
- Авиация СГВ: *Похоронный марш российских генералов. Статистика и инфографика*, <http://www.sgvavia.ru/forum/107-3017-65> (13.07.2016).

- Бакатин В., *Избавление от КГБ. Время, события, люди*, Москва 1992.
- База данных «Лабиринт»: *Чичелов Юрий Васильевич*, <http://www.labyrinth.ru/kontent/card.asp?cardid=21504> (12.07.2016).
- База данных «Лабиринт»: *Сыромолотов Олег Владимирович*, <http://www.labyrinth.ru/content/card.asp?cardid=98974> (19.07.2016).
- Болхов.ру: *Зорин, Виктор Михайлович*, <http://www.bolhov.ru/index.php?option=com>
- История отечественных спецслужб и правоохранительных органов: *2-е Главное управление*, <http://shieldandsword.mozohin.ru/kgb5491/structure/2GU.htm> (11.07.2016).
- КГБ во власти и бизнесе, http://www.krotov.info/library/11_k/ag/ebe.htm (16.07.2016).
- Кокурин А., Петров Н. (орг.), *Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ 1917–1991. Справочник*, Москва 2003.
- Колпакиди А., Серяков М., *Щит и меч. Руководители органов государственной безопасности Московской Руси, Российской империи, Советского Союза и российской Федерации*, Москва-Санкт Петербург 2002.
- Колпакиди А.И., *Энциклопедия секретных служб России*, Москва 2004.
- Постановление Государственного Совета СССР от 22 октября 1991 г. № ГС-8 „О реорганизации органов государственной безопасности”, <http://www.bestpravo.com/sssр/eh-praktika/w7a.htm> (11.07.2016).
- Ручьев Андрей Владимирович, <http://whoiswho.dp.ru/cart/person/1933511> (22.07.2016).
- Руководство ФСБ России: *Заместители директора*, http://yugnaya-koreya.takgivetmir.ru/a_yugnaya-koreya&rukovodstvo-fsb-rossii&2.htm (13.07.2016).
- Самые секретные службы России: *Управление контрразведки до 2000 года*, <http://www.drakankc.ru/kontrrazvedka/kontrrazvedkarf/323-upravlenie-kontrrazvedki-do-2000-goda.html> (13.07.2016).
- Север А., *ФСБ*, Москва 2010.
- Службу контрразведки ФСБ возглавил Владислав Меньщиков, <https://cont.ws/post/81639> (19.07.2016).
- Солдатов А., Бороган И., *Новое дворянство. Очерки истории ФСБ*, Москва 2011.
- Щеголев К., *Кто есть кто в России. Исполнительная власть*, Москва 2010.

- Указ Президента РСФСР от 26 ноября 1991 г. № 233 „О преобразовании Комитета государственной безопасности РСФСР в Агентство федеральной безопасности РСФСР”, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102014289&backlink1&&nd=102013248> (12.07.2016).
- Указ Президента РСФСР от 19 декабря 1991 г. № 289 „Об образовании Министерства безопасности и внутренних дел РСФСР”, http://www.lawrussia.ru/texts/legal_689/doc689a529x136.htm (11.07.2016).
- Указ Президента РФ от 24 января 1992 г. № 42 „Об образовании Министерства безопасности Российской Федерации”, <http://giod.consultant.ru/files/1234152> (16.07.2016).
- Указ Президента России от 21 декабря 1993 г. № 2233 „Об упразднении Министерства безопасности Российской Федерации и создании Федеральной службы контрразведки Российской Федерации”, <http://kremlin.ru/events/president/news/46576> (17.07.2016).
- Указ Президента России от 23 июня 1995 г. № 633 «О первоочередных мерах по реализации Федерального закона „Об органах федеральной службы безопасности в Российской Федерации“», <http://kremlin.ru/acts/bank/7993> (12.07.2016).
- Указ Президента РФ от 11 июля 2004 № 870 „Вопросы Федеральной службы безопасности Российской Федерации”, <http://base.garant.ru/187213> (19.07.2016).
- Утверждена Указом Президента РФ от 5 января 1994 г. № 19 структура Федеральной службы контрразведки Российской Федерации, http://www.projects.innovbusiness.u/pravo/DocumShow_DocumID_48620.html (12.07.2016).
- Утверждена Указом Президента РФ от 23 июня 1995 г. № 633 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (12.07.2016) г.
- Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (12.07.2016).
- Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (16.07.2016).
- Bennett G., *The Federal Security Service of the Russian Federation*, Shrivenham March 2000.
- Bennett G., *Vladimir Putin & Russia's Special Services*, Shrivenham August 2002.

- Daily Report: Soviet Union*, Foreign Broadcast Information Service, 15. November 1991, nr 221.
- Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 4. June 1992, nr 108.
- Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 18. June 1992, nr 118.
- Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 2. March 1993, nr 039.
- Grajewski A., *Tarcza i miecz. Rosyjskie służby specjalne 1991–1998*, Warszawa 1998.
- Knight A., *Szpiedzy bez maski. Spadkobiercy KGB*, Warszawa 2001.
- Lucas E., *Podstęp. O szpiegach, kłamstwach i o tym, jak Rosja kiwa Zachód*, Warszawa 2014.
- Pawlikowicz L., *Tarcza i miecz – od rozkwitu do upadku: podstawowe funkcje, struktury, potencjał kadrowy oraz obsada personalna Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego (przy Radzie Ministrów) ZSRR w latach 1975–1991, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2012, nr 1 (10).*
- Waller M.J., *Soviet Empire: The KGB in Russia Today*, Boulder 1994.

Aneks

Ewolucja nazw jednostek i obsada personalna pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego (cywilnego) KGB ZSRR/MSB ZSRR/AFB RFSRR(RF)/MB FR/FSK FR/FSB FR w latach 1991–2016

Tabela 1. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego (cywilnego) KGB/MSB ZSRR w okresie sierpień–grudzień 1991

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa i służbach policyjnych
2. Zarząd Główny KGB ZSRR (2. Главное управление КГБ СССР)	19.08.1991–22.10.1991	Giennadij Fiodorowicz TITOW [ur. 14.06.1932 (Pietrozawodsk)/ gen.-lejt. (13.12.1990)/{j.w.}/ w org. bezp. od 1952 (KGB ZSRR) do 1991 (KGB ZSRR)] [29.01.1991]–11.09.1991 (jednocześnie zastępca przewodniczącego KGB)	uprzednio m.in.: naczelnik 3. Wydziału (brytyjsko-skandynewskiego) 1. Zarządu Głównego (ds. wywiadu zagranicznego) KGB ZSRR od 12.1980 do 01.1984, I. zastępca pełnomocnika (szefa Przedstawicielstwa) KGB ZSRR ds. koordynacji łączności z MFS NRD w Berlinie Wschodnim od 05.1984 do 03.1987, pełnomocnik (szef Przedstawicielstwa) KGB ZSRR ds. koordynacji łączności z Mfs NRD w Berlinie Wschodnim od 03.1987 do 11.1989 oraz I. zastępca naczelnika 1. Zarządu Głównego (ds. wywiadu zagranicznego) KGB ZSRR od 11.1989 do 01.1991

<p>Główny Zarząd Kontrwywiadu MSB ZSRR (Главное управление контрразведки [2. Главное управление] МСБ СССР)</p>	<p>22.10.1991–19.12.1991</p>	<p>Fiodor Aleksiejewicz MJASNIKOW [ur. 23.06.1940 (Dziwieński, obwód leningradzki)/gen.-mjr (29.10.1987)]/ w org. bezp. od 1967 (KGB ZSRR) do 1991 (KGB ZSRR)] 13.09.1991–22.10.1991 (jednocześnie zastępca przewodniczącego KGB)</p>	<p>uprzednio m.in.: naczelnik 2. Służby (ds. kontrwywiadu krajowego) Zarządu KGB ZSRR ds. Obwodu Leningradzkiego od 1980 do 01.1985, naczelnik Zarządu KGB ZSRR ds. Obwodu Wologradzkiego od 01.1985 do 12.1987 oraz zastępca naczelnika Zarządu Inspekcji KGB ZSRR od 12.1987 do 09.1991</p>
<p>j.w./ 22.10.1991–19.12.1991 (jednocześnie od 13.12.1991 zastępca kierownika MSB)</p>			

Źródła: Постановление Государственного Совета СССР от 22 октября 1991 г. № ГС-8 „О реорганизации органов государственной безопасности”, <http://www.best-pravo.com/sssr/eh-praktika/w7a.htm> (11.07.2016); Указ Президента РСФСР от 19 декабря 1991 г. № 289 „Об образовании Министерства безопасности и внутренних дел РСФСР”, http://www.lawrussia.ru/texts/lega_689/doc689a529x136.htm (11.07.2016); *Лубянка. Органы ВЧК-ОГПУ-НКВД-НКГБ-МГБ-МВД-КГБ 1917–1991. Справочник* (опр. А. Кокурин, Н. Петров), Москва 2003, s. 179, 278, 291; L. Pawlikowicz, *Tarcza i miecz – od rozkwiitu do upadku: podstawaowe funkcje, struktury, potencjal kadrowy oraz obsada personalna Komitetu Bezpieczestwa Państwowego (przy Radzie Ministrów) ZSRR w latach 1975–1991*, „Арагат Репресји в Polsce Ludowej 1944–1989” 2012, № 1 (10), s. 77; А. Север, *ФСБ, Москва 2010*, s. 16; А. Колпакиди, М. Серяков, *Щит и меч. Руководители органов государственной безопасности Московской Руси, Российской империи, Советского Союза и Российской Федерации*, Москва-Санкт Петербург 2002, s. 527–528; *История ответственных спецслужб и правоохрательных органов: 2-е Главное управление*, <http://shieldandword.mozohin.ru/kgb5491/structure/2GU.htm> (11.07.2016); *История ответственных...: Титов Геннадий Федорович*, http://shieldandword.mozohin.ru/personnel/titov_g_f.htm (11.07.2016); *История ответственных...: Масников Федор Алексеевич*, http://shieldandword.mozohin.ru/personnel/myasnikov_f_a.htm, 11.07.2016 г.; M.J. Waller, *Secret Empire: The KGB in Russia Today*, San Francisco-Oxford 1994, s. 70.

Tabela 2. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego (cywilnego) AFB RFSRR/MBWD RFSRR(FR)/ MB FR/FSK FR/FSB FR w latach 1991–1997

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa i służbach policyjnych
Główny Zarząd Kontrwywiadu AFB RFSRR (Главное управление контрразведки АФБ РСФСР)	26.11.1991–19.12.1991	Jurij Wasiljewicz CZICZEŁOW [ur. 17.11.1940 (Tuła), zm. 2002/gen. mjr (b.d.)/{gen.-lejt. (1994)}/w org. bezp. od 1964 (KGB ZSRR) do 1991 (AFB RFSRR)] 26.11.1991–19.12.1991	uprzednio m.in.: naczelnik Zarządu KGB ZSRR ds. Obwodu Riazzańskie- go od 1990 do 11.1991; później: zastępca naczelnika Głównego Zarządu Dochodzeń Podatkowych przy Państwowej Służbie Podatkowej FR od 03.1992 do 10.1993, zastępca dyrektora Departamentu Policji Podatkowej FR od 10.1993 do 12.1995, oraz zastępca dyrektora Federalnej Służby Policji Podatkowej FR od 12.1995 do 2001
Zarząd Kontrwywiadu MBWD RFSRR/FR (Управление контрразведки МБВД РСФСР/РФ)	19.12.1991–24.01.1992	Władimir Aleksandrowicz KLISZYN [ur. 1933 (b.d.), zm. b.d./gen.-mjr (ok. 1991) {j.w.}/b.d. (KGB ZSRR) do 1992 (MB FR)] 19.12.1991–24.01.1992	b.d.
Zarząd Kontrwywiadu MB FR (Управление контрразведки МБ РФ)	24.01.1992–5.01.1994	j.w./ 24.01.1992–3.06.1992 Wiktor Michajłowicz ZORIN [ur. 31.03.1942 (Bołchow, obwód orłowski)/gen. lejt. (1992), gen.-plk. (1994) {j.w.}/w org. bezp. od 1963 (KGB ZSRR) do 2000 (GUSPP FR)] 15.06.1992–5.01.1994	uprzednio m.in.: zastępca naczelnika 7. Zarządu (ds. obserwacji zewnętrznej) KGB ZSRR do 10.1991 i jednocześnie p.o. naczelnika 7. Zarządu (ds. obserwacji zewnętrznej) KGB ZSRR od 08. do 09.1991, naczelnik 7. Zarządu (ds. obserwacji zewnętrznej) KGB ZSRR od 09. do 10.1991, naczelnik 7. Zarządu

Zarząd Operacji Kontrwywiadowych FSK FR (Управление контрразведывательных операций ФСК РФ)	5.01.1994–23.06.1995	j.w./ 5.01.1994–23.06.1995	(ds. obserwacji zewnętrznej) MSB ZSRR od 10. do 12.1991 oraz naczelnik Zarządu Operacyjno-Poszukiwawczego MB FR od 01. do 06.1992; później m.in.: 1. zastępca dyrektora FSB FR od 09.1995 do 05.1998 i jednocześnie naczelnik Centrum Antyterrorystycznego FSB FR od 09.1995 do 05.1998 oraz naczelnik Głównego Zarządu Programów Specjalnych Prezydenta FR od 05.1998 do 06.2000
Zarząd Operacji Kontrwywiadowych FSB FR (Управление контрразведывательных операций ФСБ РФ)	23.06.1995–22.05.1997	j.w./ 23.06.1995–14.09.1995 Walerij Pawłowicz PIECZENKIN [ur. 19.09.1939 (Torez, obwód doniecki), zm. 12.2007/ gen.-lejt. (b.d.), gen.-plk. (ok. 2000) {j.w.}/b.d. (KGB ZSRR) do 2000 (FSB FR)] wrzesień 1995–22.05.1997	uprzednio m.in.: naczelnik Zarządu MSB ZSRR ds. Obwodu Nowosybirskiego w 11.1991 oraz naczelnik Zarządu MBWD/MB FR ds. Obwodu Nowosybirskiego od 12.1991 do 07.1995; później m.in.: naczelnik Departamentu Kontrwywiadu FSB FR od 05.1997 do 07.1998 i jednocześnie zastępca dyrektora FSB FR od 09.1997 do 07.2000

Źródła: Ukaz Prezidenta РСФСР от 26 ноября 1991 г. № 233 „О преобразовании Комитета государственной безопасности РСФСР в Агентство федеральной безопасности РСФСР”, <http://riaovo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102014289&backlink=1&&nd=102013248> (12.07.2016); Ukaz Президента РСФСР от 19 декабря 1991 г. № 289..., http://www.lawrussia.ru/texts/legal_689/doc689a529x136.htm, 12.07.2016 г.; А. Север. *ФСБ...*, s. 14, 16, 19, 23, 24, 25–26, 534; М.Ј. Вӓллер, *Secret Empire...*, s. 115, 317; Агентство федеральной безопасности РСФСР, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruviki/613080> (12.07.2016); А. Яровой, *Прощай, КГБ*, Москва 2001, s. 47, 48, 53; Утверждена Указом Президента РФ от 5 января 1994 г. № 19 структура Федеральной службы контрразведки Российской Федерации, http://www.projects.innov.business.ru/riavo/DocumShow_DocumID_48620.html (12.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 23 июня 1995 г. № 633 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (12.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 ~ структура Федеральной Службы безопасности Российской Федерации, <http://acts/bank/10967> (12.07.2016); База данных «Лабиринт»: *Цицелов Юрий Васильевич*, <http://www.labyrint.ru/content/card.asp?cardid=21504> (12.07.2016); История отечественных..., *УКГБ по Рязанской области*, http://shieldandsword.mozohin.ru/kgb5491/tegr_ogb/oblast/ryazan.htm (12.07.2016); А.И. Колтакиди, *Энциклопедия секретных служб России*, Москва 2004, s. 317–318, 548, 668; В. Абрамов, *Контрразведка. Штам и меч против Гызанан и ЦРУ*, Москва 2006, s. 226–227, 271–272; Самые секретные службы России: *Управление контрразведки до 2000 года*, <http://www.dnkbank.ru/kontrazvedka/kontrazvedka-f/323-upravlenie-kontrazvedki-do-2000-goda.html> (13.07.2016); История России, Всемирная история: *Контрразведка Российской Федерации*, <http://www.istoriya.ru/book/kontrazvedka/09.php> (13.07.2016); Руководство ФСБ России: *Заместители директора*, http://yugruya-koreya.tagikvetm.ru/a_yugruya-koreya&rukovodstvo-fsb-rossii&2.htm (13.07.2016); *Daily Report: Soviet Union*, Foreign Broadcast Information Service, 15. November 1991, no. 221, s. 59; Газета «Коммерсантъ»: *Очередная чистка в ГБ*, 8.06.1992, <http://www.kommersant.ru/doc/5181> (13.07.2016); *Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 4. June 1992, no. 108, s. 1; *Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 18. June 1992, no. 118, s. 22; С. Bennett, *The Federal Security Service of the Russian Federation*, Shrivensham, March 2000, s. 9; *Daily Report: Central Eurasia*, Foreign Broadcast Information Service, 2. March 1993, no. 039, s. 36; Болхов: *Зорин, Виктор Михайлович*, http://www.bolhov.ru/index.php?option=com_fireboard&Itemid=4000&func=view&catid=50&id=4118 (13.07.2016); История отечественных..., *2-е Главное управление*, <http://shieldandsword.mozohin.ru/kgb5491/structure/2GU.html> (13.07.2016); «Архив журналиста»: *Печеникин Валерий Павлович*, http://www.grankin.ru/dosye/ru_bio41.htm (13.07.2016); *Авиация СВГ: Похоронный мари российских генералов. Статистика и инфографика*, <http://www.sgvavia.ru/forum/107-3017-65> (13.07.2016).

Tabela 3. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych pionu kontrwywiadowczego zabezpieczenia obiektów strategicznych AFB RFSRR/MBWD RFSRR(FR)/MB FR/FSK FR/FSB FR w latach 1991–1997

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa i służbach policyjnych
brak jednostki	26.11.1991–19.12.1991	brak odrębnego pionu kontrwywiadowczego zabezpieczenia obiektów strategicznych w strukturze służby AFB RFSRR (АФБ РСФСР)	
j.w.	19.12.1991–24.01.1992	brak odrębnego pionu kontrwywiadowczego zabezpieczenia obiektów strategicznych w strukturze służby MBWD RFSRR/FR (МБВД РСФСР/РФ)	
j.w.	24.01.1992–5.01.1994	brak odrębnego pionu kontrwywiadowczego zabezpieczenia obiektów strategicznych w strukturze służby MB FR (МБ РФ)	
Zarząd ds. Kontrwywiadowczego Zabezpieczenia Obiektów Strategicznych FSK FR (Управление контрразведывательного обеспечения стратегических объектов ФСК РФ)	5.01.1994–23.06.1995	b.d.	b.d.
Zarząd ds. Kontrwywiadowczego Zabezpieczenia Obiektów Strategicznych FSB FR	23.06.1995–22.05.1997	<p>Walentin Aleksiejewicz SOBOLIEW [ur. 11.03.1947 (Gudri-Ohum, obwód aszcharbadzki)/gen.-plk. (b.d.)]{j.w.}/w org. bezp. od 1972 (KGB ZSRR) do 1999 (FSB FR)] koniec 1994–23.06.1995 (jednocześnie zastępca dyrektora FSB FR)</p>	<p>uprzednio m.in.: naczelnik Zarządu KGB/MSB/AFB ZSRR/RFSRR ds. Obwodu Tomskiego od pocz. 1990 do 12.1991, później: naczelnik Departamentu ds. Walki z Terroryzmem FSB FR od 05. do 07.1998 i jednocześnie 1. zastępca dyrektora FSB FR od 05.1997 do 1999</p>
		j.w./ 23.06.1995–maj 1997 (jednocześnie zastępca dyrektora FSB FR)	

<p>(Управление контрразведывательного обеспечения стратегических объектов ФСК РФ (ФСБ РФ))</p>			
--	--	--	--

Źródła: Указ Президента РСФСР от 26 ноября 1991 г. № 233..., <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102014289&backlink=1&&nd=102013248> (16.07.2016); Указ Президента РСФСР от 19 декабря 1991 г. № 289..., http://www.lawrussia.ru/texts/legal_689/doc689a529x136.htm (16.07.2016); А. Север, *ФСБ...*, s. 14, 16, 19, 23, 24, 25–32; Агентство федеральной безопасности..., <http://dic.academic.ru/dic.nsf/rurwiki/613080> (16.07.2016); А. Яровой, *Процат...*, s. 46–49; Утверждена Указом Президента РФ от 5 января 1994 г. № 19 структура Федеральной службы..., http://www.projects.innovbusiness.ru/pravo/DocumShow_DocumID_48620.html (16.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 23 июня 1995 г. № 633 структура Федеральной службы..., <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (16.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 структура Федеральной службы..., <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (16.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной службы безопасности Российской Федерации, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (16.07.2016); К. Щеголев, *Кто есть кто в России. Исполнительная власть, Москва 2010, s. 284* [PDF]; **КТБ во власти и бизнесе**, http://www.krotov.info/library/11_k_ag/ebe.htm (16.07.2016).

Tabela 4. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych pionu ogólnego kontrwywiadu krajowego (cywilnego) FSB FR w latach 1997–2016

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/ stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)} /okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa
Departament Kontrwywiadu FSB FR (Департамент контрразведки ФСБ РФ)	22.05.1997–6.07.1998	Walerij Pawłowicz PIECZENKIN [pozostałe dane zob. Tabela 1] 22.05.1997–6.07.1998 (jednocześnie od września 1997 zastępca dyrektora FSB FR)	zob. Tabela 1
Departament Kontrwywiadu [1. Департамент] FSB FR (Департамент контрразведки [1. Департамент] ФСБ РФ)	6.07.1998–11.07.2004	j.w./ 6.07.1998–12.07.2000 (jednocześnie zastępca dyrektora FSB FR) Oleg Władimirowicz SYROMOŁOTOW [ur. 19.05.1953 (Litewska SRR)/gen.-plk. (b,d.)/ gen. armii (23.02.2007) {j.w.}/w org. bezp. od 1979 (KGB ZSRR) do 2015 (FSB FR)] 12.07.2000–11.07.2004 (jednocześnie do lipca 2004 zastępca dyrektora FSB FR)	uprzednio m.in.: zastępca naczelnika Zarządu Bezpieczeństwa Ekonomicznego MB FR od 12.1993 do 01.1994, zastępca naczelnika Zarządu ds. Kontrwywiadowego Bezpieczenia Obiektów Strategicznych FSK/ FSB FR od 01.1994 do 07.1998, oraz zastępca naczelnika Zarządu ds. Kontrwywiadowego Bezpieczenia Transportu w Departamencie Bezpieczeństwa Ekonomicznego [4. Departamencie] FSB FR od 07.1998 do 07.2000
1. Służba [Służba Kontrwywiadu] FSB FR (1. Служба [Служба контрразведки] ФСБ РФ)	11.07.2004–nadal	j.w./ 11.07.2004–19.03.2015	

<p>Władisław Władimirowicz MIENSZIKOW [ur. 16.06.1959 (Leningrad)/gen.-lejt. (2015) {j.w.}/w org. bezpr. od 1983 (KGB ZSRR) do 1995 (FSK FR) oraz od 2015 (FSB FR)] 7.04.2015–nadal</p>	<p>urzednio m.in.: naczelnik Głównego Zarządu Pro- gramów Specjalnych Prezydenta FR od 03.2014 do 04.2015</p>
---	---

Źródła: А. Север. *ФСБ...*, s. 26–27, 30; Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 структура Федеральной службы..., <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (19.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной Службы..., <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (19.07.2016); Указ Президента РФ от 11 июля 2004 № 870 „Вопросы Федеральной службы безопасности Российской Федерации”, <http://base.garant.ru/187213> (19.07.2016); А.И. Колпакиди, *Энциклопедия секретных служб...*, s. 317–318; В. Абрамов, *Контрразведка...*, s. 226–227; Самые секретные службы России: *Управление контрразведки...*, <http://www.dakankc.ru/konttrazvedka/konttrazvedka-rt/323-upravlenie-konttrazvedki-do-2000-goda.html> (19.07.2016); История России, Всемирная история: *Контрразведка...*, <http://www.istoriya.ru/book/konttrazvedka/09.php> (19.07.2016); Руководство ФСБ России: *Заместители директора*, http://yugruya-koreya.ta.govetmir.ru/a_yugruya-koreya&rukovodstvo-fsb-rossii&2.htm (19.07.2016); «Архив журналиста»: *Печенин Валерий Павлович*, <http://www.sgvavia.ru/forum/107-3017-65> (19.07.2016); Олег Сыгомолотов, http://dbpedia.org/page/Oleg_Sygomolotov (19.07.2016); *Авиация СНГ: Похоронный марш российских...*, <http://www.labyrint.ru/content/card.asp?cardid=98974> (19.07.2016); Газета «Коммерсантъ»: *Олег Сыромолотов назначен заместителем главы МИДа по борьбе с терроризмом* (19.03.2015), <http://www.kommersant.ru/doc/2689581> (19.07.2016); G. Bennett, *Vladimir Putin & Russia's Special Services...*, s. 23; Службу контрразведки ФСБ возглавил Владислав Меньшиков, <https://cont.ws/post/81639> (19.07.2016); Э. Форд, *За кулисами ФСБ, Москва 2011*, s. 184.

Tabela 5. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych subpionu operacji kontrwywiadowczych FSB FR w latach 1997–2016

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/{okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa
Zarząd Operacji Kontrwywiadowczych Departamentu Kontrwywiadu FSB FR (Управление контрразведывательных операций Департамента контрразведки ФСБ РФ)	22.05.1997–6.07.1998	b.d.	b.d.
Zarząd Operacji Kontrwywiadowczych Departamentu Kontrwywiadu [1. Departamentu] FSB FR (Управление контрразведывательных операций Департамента контрразведки [1. Департамента] ФСБ РФ)	6.07.1998–11.07.2004	b.d.	b.d.
Departament Operacji Kontrwywiadowczych 1. Służby [Służby Kontrwywiadu] FSB FR	11.07.2004–nadal	<p>Nikołaj Anatolijewicz WOŁOBUJEW [ur. 24.02.1952 (b.d.)/gen.-lejt. (b.d.)/{j.w.}/w org. bezp. od 1976 (KGB ZSRR) do 2004 (FSB FR)] ok. 2000–4.06.2004 (jednocześnie od czerwca 2002 do czerwca 2004 był 1. zastępcą kierownika Departamentu Kontrwywiadu FSB FR)</p> <p>Michail Władimirowicz NIECZAJEW [ur. 11.03.1952 (b.d.), zm. 5.12.2007/gen.-plk (b.d.)/{j.w.}/w org. bezp. od 1969 (KGB ZSRR) do 2007 (FSB FR)]</p>	<p>b.d.</p> <p>uprzednio m.in.: zastępca naczelnika Zarząd Operacji Kontrwywiadowczych Departamentu Kontrwywiadu FSB FR od ok. 1997 do 06.2002</p> <p>b.d.</p>

(Департамент контрразведывательных операций I. Службы [Службы контрразведки] ФСБ РФ)	11.07.2004–5.12.2007 (jednocześnie od lipca 2004 do grudnia 2007 był I. zastępcą kierownika I. Służby FSB FR)	b.d.
---	--	------

Źródła: Утверждена Указом Президента РФ от 22 мая 1997 г. № 515 структура Федеральной службы..., <http://kremlin.ru/acts/bank/10967> (20.07.2016); Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной службы..., <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (20.07.2016); Указ Президента РФ от 11 июля 2004 № 870 Вопросы Федеральной службы..., [stan na 2002 – przym. aut.], <http://www.temadnya.ru/spravka/05mar2002/1131.html> (20.07.2016); Агентura, ru: *Структура ФСБ* [rocz. 2004 – przym. aut.], <http://archive.ec/Wjrt> (20.07.2016); ПРО ФСБ по состоянию на 2007 г. [fakt. stan na pocz. 2008 – przym. aut.], <http://www.liveinternet.ru/users/1298624/post103008517> (20.07.2016); Агентura.ru: *Структура ФСБ: Центральный аппарат* [stan na 2012 – przym. aut.], <http://archive.ec/YZF> (20.07.2016); Агентura.ru: *Служба контрразведки ФСБ* [stan na pol. 2015 – przym. aut.], <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/contr> (20.07.2016); История России, Всемирная история: *Контрразведка...*, <http://www.istoriya.ru/book/kontrazvedka/09.php> (20.07.2016); Волобуев Николай Анатольевич. Биография, <http://ladno.ru/person/volobuev/bio> (20.07.2016); Николай Волобуев, <http://rostec.ru/about/board/person/693> (20.07.2016); С. Bennett, *Vladimir Putin & Russia's Special Services...*, s. 23; А. Солдатов, И. Бороган, *Новое дворянство...*, s. 126; Федеральная служба безопасности Российской Федерации: *Шпионы литнут к России как мухи*, <http://www.fsb.ru/fsb/smi/interview/single.html?id%3D10342784@fsbSmi.html> (20.07.2016); Нецаев Михаил Владимирович, <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/664058> (20.07.2016).

Tabela 6. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych subponu koordynacji i analiz kontrwywiadowczych FSB FR w latach 2004–2016

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa
Zarząd Koordynacji i Analiz Działalności Kontrwywiadowczej 1. Służby [Służby Kontrwywiadu] FSB FR (Управление координации и анализа контрразведывательной деятельности 1. Службы [Службы контрразведки] ФСБ РФ)	11.07.2004–nadal	b.d. Andriej Władimirowicz RUCZIEW [ur. 3.06.1954 (Leningrad)/gen.-lejt. (b.d.)/{gen.-plk (b.d.)}/w org. bezp. od 1980 (KGB ZSRR) do 2015 (FSB FR)] wiosna 2005–16.03.2007 (jednocześnie od 2005 do 2007 zastępca kierownika 1. Służby FSB FR) Aleksandr Piotrowicz ROSZUPKIN [ur.11.02.1959 (b.d.)/wicadm. (b.d.)/{j.w.}/ wiosna marzec 2007–nadal (jednocześnie od 2005 zastępca kierownika 1. Służby FSB FR)	b.d. uprzednio m.in.: naczelnik Zarządu FSB FR ds. Republiki Karelii od 08.2003 do wiosny 2005; później: naczelnik Zarządu FSB FR ds. Sankt Petersburga i Obwodu Leningradzkiego od 03.2007 do 2015, b.d.

Źródła: A. Sever, *ФСБ...*, s. 86; Указ Президента РФ от 11 июля 2004 № 870 Вопросы Федеральной службы..., <http://base.garant.ru/187213> (22.07.2016); Что мы знаем про ФСБ: из досье..., [stan na 2002 – przerw. aut.], <http://www.temadnya.ru/spravka/05mar2002/1131.html> (22.07.2016); Agentura.ru: *Структура ФСБ* [procz. 2004 – przerw. aut.], <http://archive.ec/Wjrt, 22.07.2016> r.; ПРО ФСБ по состоянию..., [stan na procz. 2008 – przerw. aut.], <http://www.liveinternet.ru/users/1298624/post103008517> (22.07.2016); Agentura.ru: *Структура ФСБ: Центральный аппарат* [stan na 2012 – przerw. aut.] (<http://archive.ec/YZF> (22.07.2016); Agentura.ru: *Служба контрразведки ФСБ* [stan na poł. 2015 – przerw. aut.], <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/cont> (22.07.2016); Ручьев Андрей Владимирович, <http://whoiswho.dp.ru/cat/person/1933511> (22.07.2016); Ручьев Андрей Владимирович – биография, <http://viperson.ru/people/ruchiev-andrey-vladimirovich> (22.07.2016); Борс с негальными мигрантами, <http://c-society.ru/main.php?ID=582220> (22.07.2016); Список награждённых Почётной грамотой Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации в феврале 2010 года, <http://www.council.gov.ru/events/news/19538> (22.07.2016).

Tabela 7. Wykaz oficjalnych nazw oraz naczelników/kierowników jednostek organizacyjnych subpionu ochrony informacji cyfrowych (cyberbezpieczeństwa) FSB FR w latach 1998–2016

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)} /okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)] okres pełnienia funkcji	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa
Zarząd Bezpieczeństwa Komputerowego i Informacyjnego Departamentu Kontrwywiadu [1. Департаменту] FSB FR (Управление компьютерной и информационной безопасности Департамента контрразведки [1. Департамента] ФСБ РФ)	10.1998–11.07.2004	Boris Nikolajewicz MIROSZNIKOW [ur. 12.10.1950 (b.d.)/gen.-lejtn. (b.d.)/{gen.-płk (b.d.)}/w org. bezp. od ok. 1975 (KGB ZSRR) do 2004 (FSB FR)] październik 1998–marzec 2001	uprzednio m.in.: zastępca naczelnika Zarządu Operacji Kontrwywiadowych FSB FR od ok. 1995 do 05.1997 oraz zastępca naczelnika Zarządu Operacji Kontrwywiadowych Departamentu Kontrwywiadu FSB FR od 05.1997 do 10.1998; później m.in.: naczelnik Głównego Zarządu Specjalnych Przedsięwzięć Technicznych MWVD FR od 08.2001 do 01.2011 b.d.
Centrum Bezpieczeństwa Informacyjnego 1. Służby [Służby Kontrwywiadu] FSB FR	11.07.2004–nadal	Walerij Michajłowicz MATROSOW [ur. 8.09.1952 (b.d.)/ b.d. (b.d.)/{b.d. (b.d.)}/ marzec 2001–2003 Władimir Władlenowicz SKORIK [ur. 24.02.1951 (b.d.)/ gen.-lejtn. (1999)]/{j.w.} 2003–11.07.2004 j.w./ 11.07.2004–ok. 2010	b.d.

Tabela 7 c.d.

Oficjalna nazwa jednostki organizacyjnej	Okres funkcjonowania jednostki	Naczelnik/kierownik jednostki [data urodzenia (miejscowość), śmierci/stopnie wojskowe w okresie sprawowania funkcji (data uzyskania)/ {najwyższy osiągnięty stopień wojskowy (data uzyskania)}/okres służby w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa (formacja)]	Inne ważniejsze funkcje pełnione w radzieckich lub rosyjskich organach bezpieczeństwa
(Центр информационной безопасности 1. Службы [Службы контрразведки] ФСБ РФ)		Okres pełnienia funkcji Andriey Wasiljewicz GIERASIMOW [ur. 9.05.1954 (b.d.)/ gen.-mjr (b.d.)/{b.d. (b.d.)}/ ok. 2010—nadal	uprzednio m.in.: zastępca naczelnika Centrum Bezpieczeństwa Informacyjnego 1. Służby ФСБ FR od ok. 2005 do ok. 2010

Źródła: Утверждена Указом Президента РФ от 6 июля 1998 г. № 806 структура Федеральной службы..., <http://www.kremlin.ru/acts/bank/12606/page/2> (25.06.2016); Указ Президента РФ от 11 июля 2004 г. № 870 Вопросы Федеральной службы..., <http://base.garant.ru/187213> (25.07.2016); Федеральная служба безопасности...: *Интервью с экспертом Управления Информационной безопасности ФСБ России Владимиром Непомнящим*, <http://www.fsb.ru/fsb/smi/interview/single.html?print%3Dtrue%26id%3D10342758@fsbSmi.html> (25.07.2016); Что мы знаем про ФСБ: из досье..., [стан на 2002 – прzur. aut.], <http://www.temadnya.ru/spravka/05mar2002/1131.html> (25.07.2016); Агентura.ru: *Структура ФСБ* [pocz. 2004 – прzur. aut.], <http://archive.ec/Wjrt> (25.07.2016); ПРО ФСБ по состоянию..., [стан на pocz. 2008 – прzur. aut.], <http://www.liveinternet.ru/users/1298624/post103008517> (25.07.2016); Агентura.ru: *Структура ФСБ. Центральный аппарат* [стан на 2012 – прzur. aut.], <http://archive.ec/YZF> (25.07.2016); Агентura.ru: *Служба контрразведки ФСБ* [стан на пол. 2015 – прzur. aut.], <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/contr> (25.07.2016); Газета «Коммерсантъ»: *Все тайное становится пенсией*, 29.01.2011, <http://kommersant.ru/doc/1576529> (25.07.2016); СNews: *Субернат наняла главного борца с хакерами*, 19.12.2012, http://www.snews.ru/news/top/cyberplat_nanyala_glavnogo_borca_s_hakerami (25.07.2016); Федеральная служба безопасности...: *Защита информации в интересах государства*, <http://www.fsb.ru/fsb/smi/interview/single.html?id%3D10342750@fsbSmi.html> (25.07.2016); Информационное агентство «Рустрес»: *Непотопляемый Мароер*, <http://www.rustres.com/hearsay/2038/> (25.07.2016); Успешно реализован проект по созданию официального сайта ФСБ России, <http://www.systematic.ru/novosti/sx/art/310346/ro/309643/cp/111/br/309436/discart/310346.html> (25.07.2016); В поддержку отдельных сотрудников ЦИБ ФСБ! <http://besttoday.ru/read/5374.html> (25.07.2016).